

Received: 23 Dec. 2024, Revised: 15 Jun. 2025

Accepted: 18 Jun. 2025

บทความวิจัย

การสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพของประชาชนชุมชนสะलग - ชีเหล็ก อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่

สามารถ ใจเตี้ย^{1*}, ฉัตรศิริ วิภาวิน^{2*}, รุจิรัฐ นุภาพ³

บทคัดย่อ

การศึกษาแบบผสมวิธีนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพ และ 2) สังเคราะห์แนวทางส่งเสริมการสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนในชุมชนสะलग - ชีเหล็ก อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 397 คน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวน 12 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสนทนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการศึกษา พบว่า การสนับสนุนทางสังคมโดยรวมเฉลี่ยระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 1.91 ± 0.41) และมีปัจจัยการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนในระยะเวลา 6 เดือนที่ผ่านมา ($r = 0.100$) และทัศนคติต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านในชุมชน ($r = 0.185$) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้มีข้อเสนอแนะทางส่งเสริมการสนับสนุนทางสังคมโดยการสนับสนุนด้านบุคคล การสนับสนุนการเพิ่มพื้นที่แหล่งพืชสมุนไพรพื้นบ้าน การดำเนินกิจกรรมในชุมชน และการพัฒนาและส่งเสริมแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้าน

คำสำคัญ: การสนับสนุนทางสังคม; ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้าน; การดูแลสุขภาพ

^{1*} รองศาสตราจารย์ ภาควิชาสาธารณสุขศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

²อาจารย์ ภาควิชาสาธารณสุขศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

³สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 1 เชียงใหม่

*Corresponding author E-mail: chatsiri_wip@g.cmru.ac.th

*Original Article***Social Support for the Utilization of Indigenous Herbal Wisdom in Health Care within the Saluang-Khilek Community, Mae Rim District, Chiang Mai Province.****Samart Jitae¹, Chatsiri wiphawin^{2*}, Rujeerat Nupap³****Abstract**

This mixed-methods study aimed to (1) investigate social support for utilizing indigenous herbal wisdom in healthcare and (2) synthesize guidelines for promoting social support to enhance the use of indigenous herbal wisdom in healthcare through community participation. The sample consisted of 397 households and 12 key informants from the Saluang-Khilek community in Mae Rim District, Chiang Mai Province. Data were analyzed using descriptive statistics, correlation analysis, and content analysis. The findings revealed that social support among the population was at a moderate level (mean = 1.91 ± 0.41). Factors such as participation in community activities over the past six months ($r = 0.100$) and attitudes toward the conservation of indigenous herbal wisdom in the community ($r = 0.185$) were positively correlated with social support for utilizing indigenous herbal wisdom in healthcare, with statistical significance. Recommendations included promoting social support through personal assistance, expanding areas for indigenous herbal plant cultivation, organizing community activities, and developing methods to conserve and promote indigenous herbal wisdom.

Keywords: Social support; Indigenous herbal wisdom; Healthcare

¹Assoc Prof. Department of Public Health, Faculty of Science and Technology, Chiang Mai Rajabhat University

²Lecturer, Department of Public Health, Faculty of Science and Technology, Chiang Mai Rajabhat University.

³Office of Disease Prevention and Control 1, Chiang Mai

*Corresponding author E-mail: chatsiri_wip@g.cmru.ac.th

บทนำ

พืชสมุนไพรพื้นบ้านเป็นองค์ความรู้ที่ก่อเกิดจากประสบการณ์ของผู้คนยุคก่อนและส่งผ่านสู่คนยุคปัจจุบัน ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้ได้นำเสนอแนวทางการใช้ประโยชน์ความหลากหลายของพืชที่ปรากฏขึ้นในแต่ละชุมชนด้วยการคัดสรรทดลองใช้ และจดบันทึกวิธีการใช้สมุนไพรพื้นบ้านที่สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนภายใต้ปัจจัยเงื่อนไขความอุดมสมบูรณ์ของฐานทรัพยากรธรรมชาติที่ในปัจจุบันกำลังเผชิญการคุกคามจากการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ความหลากหลายของพืชสมุนไพรพื้นบ้านยังเชื่อมโยงกับแนวคิดพฤกษศาสตร์พื้นบ้านที่อธิบายการใช้ประโยชน์พืชที่สัมพันธ์กับภูมิปัญญาพื้นบ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันภายใต้องค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่หลากหลายในแต่ละพื้นที่สอดคล้องกับรายงานการศึกษา พบว่า ในประเทศตุรกีมีการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านในการเพิ่มน้ำนมในมนุษย์ 70 ชนิดและในสัตว์ 60 ชนิด ทั้งนี้ร้อยละ 20 จะใช้ส่วนใบ แต่อย่างไรก็ตามยังไม่มีหลักฐานยืนยันทางวิทยาศาสตร์ว่าสารสำคัญในพืชสมุนไพรเหล่านี้จะส่งผ่านน้ำนมหรือไม่ รวมถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับแม่และลูก¹ ส่วนในพื้นที่เมืองซูย (Shiu) พบพืชสมุนไพรที่ประชาชนใช้ประโยชน์ 505 สายพันธุ์ โดยประชาชนส่วนใหญ่จะใช้เพื่อการสร้างเสริมสุขภาพและการรักษาโรค ทั้งนี้ในพื้นที่มีภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับพืชสมุนไพรถึง 15 ภูมิปัญญาที่มีการใช้ประโยชน์มากกว่า 40 ปี² ส่วนในประเทศไทยมีการนำพืชสมุนไพรพื้นบ้านมาใช้ประโยชน์ด้านการดูแลสุขภาพที่หลากหลาย ดังเช่น ในชุมชนไทหล่มมีพืชสมุนไพรพื้นบ้านหลายชนิดที่นิยมนำมารักษาโรคหรืออาการผิดปกติของร่างกาย ทั้งนี้แต่ละชนิดที่นำมาใช้จะมีสรรพคุณหลายอย่าง³ เช่นเดียวกับประชาชนในชุมชนบ้านสวนหอมที่ใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรพื้นบ้านในกลุ่มไม้ล้มลุก ร้อยละ 26 ซึ่งประชาชนจะนำส่วนใบและรากมาใช้ประโยชน์ทางยา ร้อยละ 24 ทั้งนี้วิธีการต้มน้ำดื่มนิยมใช้เตรียมยามากที่สุด⁴

ทั้งนี้การใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพของประชาชนมีปัจจัยสนับสนุนทางสังคมที่แตกต่างกันภายใต้สภาพปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และโครงสร้างของชุมชน ดังเช่นในชุมชนโมมานต์ ประเทศปากีสถาน ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรพื้นบ้านจำกัดอยู่กับหมอพื้นบ้านและกลุ่มผู้สูงอายุ และมีปัจจัยชุมชนทั้งความเชื่อ ทัศนคติ วัฒนธรรม และสภาพเศรษฐกิจเป็นปัจจัยพื้นฐานในการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านเพื่อการดูแลสุขภาพของประชาชน⁵ เช่นเดียวกับในประเทศสโลวีเนียที่แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอน การฝึกอบรม การพัฒนาแนวทางการใช้พืชสมุนไพรอย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ เป็นแนวทางการบูรณาการการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรทางการแพทย์ที่เหมาะสม⁶ และยังมีรายงานการศึกษา พบว่า การได้รับข่าวสารด้านการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพตนเองของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านทั้งจากสมาชิกในครอบครัว บุคลากรทางการแพทย์ การอ่านหนังสือ การเข้าอบรมเกี่ยวกับสมุนไพรมีความสัมพันธ์ทางบวกระดับปานกลางกับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ⁷ ถึงแม้จะมีรูปแบบการสนับสนุนทางสังคมเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรพื้นบ้านเกิดประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ แต่องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องพืชสมุนไพรพื้นบ้านที่ถูกต้องทั้งสรรพคุณทางยาที่ผ่านการวิเคราะห์และยืนยันทางวิทยาศาสตร์และผลกระทบด้านสุขภาพยังไม่สามารถสื่อสารถึงประชาชนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับข้อเสนอในกลุ่มผู้สูงอายุที่ต้องการการสนับสนุนทางสังคมผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สมุนไพรพื้นบ้านที่ถูกต้องและเหมาะสม และควรดำเนินการในชุมชนเขตเทศบาลตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่อย่างเร่งด่วนเนื่องจากการใช้สมุนไพรพื้นบ้านมีแนวโน้มการใช้เพื่อการดูแลสุขภาพมากขึ้นและมีผู้สูงอายุบางส่วนยังขาดความรู้ที่เกี่ยวข้อง⁸ รวมถึงการสนับสนุนทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านยังจำกัดเฉพาะกลุ่มประชาชนบางกลุ่ม และมุ่งเน้นเฉพาะพืชสมุนไพรที่มีศักยภาพเชิงการค้า สวนทางกับนโยบายภาครัฐที่มุ่งเน้นให้พืชสมุนไพรพื้นบ้านเป็นทางเลือกในการสร้างเสริมสุขภาพของประชาชนทุกกลุ่มวัย เช่นเดียวกับพื้นที่ชุมชนสะลง - ชี้เหล็กที่ประชาชนบางส่วนจะแสวงหาสมุนไพรพื้นบ้านจากป้าธรรมชาติโดยใช้ประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอด

มาจากบรรพบุรุษ บางส่วนมีองค์ความรู้ในการปรุงตำรายาสมุนไพรเพื่อใช้บรรเทาอาการปวดเมื่อยตามร่างกาย ทั้งนี้ภูมิปัญญาบางส่วนเป็นองค์ความรู้ที่มีการจดบันทึกจากประชาชนผ่านประสบการณ์ของตนเอง บางส่วนเป็นการสืบทอดจากหมอสมุนไพรพื้นบ้าน ผู้สูงอายุในชุมชน และบุคลากรจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ทั้งนี้ภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่กำลังเผชิญปัญหาความสับสนต่อการสูญหายจากปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางกายในชุมชนจากการพัฒนาเขตเมืองที่รุกเข้าสู่พื้นที่อย่างต่อเนื่อง รวมถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนที่เข้ามาแสวงหารายได้และดำรงชีวิตอยู่ในเขตเมืองเพิ่มขึ้น ซึ่งปรากฏการณ์เหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อกลไกของพื้นที่ป่าสมุนไพรพื้นบ้าน (ม่อนยา) และการสืบทอดภูมิปัญญาที่ไม่มีคนสืบทอด อย่างไรก็ตามความสำคัญของพืชสมุนไพรพื้นบ้านยังคงก่อประโยชน์ให้กับชุมชนผ่านการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐทั้งในและนอกพื้นที่โดยเฉพาะการนำพืชสมุนไพรพื้นบ้านมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์สุขภาพเพื่อสร้างรายได้ การศึกษาวิจัย และการใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้ของนักศึกษา แต่การสนับสนุนเหล่านี้ยังขาดการดำเนินงานที่ต่อเนื่องและมีการดำเนินการเฉพาะบางพื้นที่เท่านั้น^{9,10}

ทั้งนี้การศึกษาปัจจัยสนับสนุนทางสังคมอันเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่มักจะสะท้อนการสนับสนุนด้านทรัพยากรและข้อมูลข่าวสารจะช่วยให้ประชาชนในชุมชนมีการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพอย่างเหมาะสม และยังคงความขัดแย้งในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียม^{11,12} ซึ่งการศึกษาที่ผ่านมายังขาดการนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะนี้ รวมถึงชุมชนในพื้นที่การศึกษาต้องการแสวงหาแนวทางในการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านกายภาพและสังคม การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรพื้นบ้านเพื่อการดูแลสุขภาพของประชาชน และสังเคราะห์แนวทางส่งเสริมการสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งข้อมูลจากการศึกษานี้จะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาบนฐานการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อให้การประโยชน์พืชสมุนไพรพื้นบ้านมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) โดยใช้กระบวนการเก็บข้อมูลแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ตามขั้นตอน ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาการสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรพื้นบ้านเพื่อการดูแลสุขภาพของประชาชน ใช้การศึกษาเชิงสำรวจชนิดการสำรวจแบบภาคตัดขวาง (Cross Sectional Study) ตามขั้นตอน ดังนี้

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนสะลง – ชี้เหล็ก จำนวน 16 หมู่บ้าน 5,858 ครัวเรือน คำนวณขนาดตัวอย่างด้วยสูตรคำนวณขนาดตัวอย่างของ Daniel¹³ ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 397 ครัวเรือน หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอนเพื่อเลือกกลุ่มตัวอย่างในระดับหมู่บ้าน ร้อยละ 50 โดยการจับสลากแบบไม่กลับคืน การคัดเลือกตัวแทนครัวเรือนแต่ละหมู่บ้านมาศึกษาใช้ตารางสุ่มตามสัดส่วนของจำนวนครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้าน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก ประกอบด้วย ตัวแทนครัวเรือนที่มีอายุ 18 ปี ขึ้นไปทั้งเพศชายและเพศหญิง สามารถสื่อสารและเข้าใจภาษาไทย ยินดีเข้าร่วมในการศึกษา และอาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษาไม่น้อยกว่า 6 เดือน ก่อนการเก็บข้อมูล ส่วนการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างออกจากการวิจัยประกอบด้วย ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัยในช่วงเวลาที่กำหนดและตอบข้อคำถามไม่ครบ ส่วนกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงจากตัวแทนประชาชน จำนวน 4 คน ตัวแทนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 2 คน และตัวแทนหมอสมุนไพรพื้นบ้าน จำนวน 1 คน

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เป็นแบบสอบถามทั้งปลายปิดและปลายเปิด ประกอบด้วยข้อมูลทั่วไป การสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพของประชาชน ครอบคลุมประเด็นการรับข้อมูลข่าวสารจากบุคคล การรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อเฉพาะกิจ การดำเนินกิจกรรมการฝึกอบรมจากหน่วยงานในพื้นที่ และการส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรพื้นบ้าน จำนวน 18 ข้อ ลักษณะแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ แบบสอบถามแต่ละข้อมีคะแนนตั้งแต่ 1 - 3 คะแนน แปลผลค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 1.00 - 1.67 การสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพน้อยที่สุด ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 1.68 - 2.32 การสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพปานกลาง และค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 2.33 - 3.00 การสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพมาก¹⁴ ทั้งนี้แบบสอบถามส่วนนี้มีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.84¹⁵

1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษานี้ ผู้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาสาธารณสุขชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน โดยผู้วิจัยได้ทำการอบรมชี้แจงรายละเอียดของข้อคำถาม และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยหัวหน้าคณะผู้วิจัย เพื่อให้มีความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อคำถาม และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลไปในทางเดียวกัน

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลทั่วไป การสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรพื้นบ้านเพื่อการดูแลสุขภาพของประชาชน วิเคราะห์โดยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการสนับสนุนการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพของประชาชน ใช้การวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นแบบพหุ ส่วนข้อมูลจากข้อคำถามปลายเปิดและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ระยะที่ 2 การสังเคราะห์แนวทางส่งเสริมการสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน ใช้การสัมมนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คัดเลือกแบบเจาะจงจากประชาชนและเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรพื้นบ้านในชุมชนสะลวง - ชี้เหล็ก อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 12 คน ประกอบด้วยตัวแทนประชาชน จำนวน 8 คน ตัวแทนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 2 คน ตัวแทนหมอสมุนไพรพื้นบ้าน จำนวน 1 คน และตัวแทนเจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จำนวน 1 คน

2.2 ขั้นตอนการสัมมนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วยการบรรยายผลการศึกษาจากระยะที่ 1 และร่วมกันการจัดลำดับความสำคัญของปัจจัยสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรพื้นบ้านเพื่อการดูแลสุขภาพของประชาชน และร่วมกันสังเคราะห์แนวทางส่งเสริมปัจจัยสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.3 เครื่องมือการวิจัย เป็นแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

2.4 การรวบรวมข้อมูล ผู้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจดบันทึกและการบันทึกเสียง โดย ผู้วิจัย และผู้ช่วยนักวิจัยในพื้นที่ (นักศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาวิชาสาธารณสุขชุมชน ชั้นปีที่ 4)

2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยการตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากปรากฏการณ์ในพื้นที่ศึกษา¹⁶

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยนี้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ตามเลขรับรองที่ IRBCMRU 2023/245.30.06 เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2566

ผลการศึกษา

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 67.67) อายุเฉลี่ย 62.15 ± 12.10 ปี ระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 69.77) สถานภาพสมรส (ร้อยละ 69.27) ประกอบอาชีพหลัก รับจ้าง (ร้อยละ 28.72) จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยเท่ากับ 3.18 ± 1.45 คน รายได้ทั้งหมดในครัวเรือนเฉลี่ยต่อปี $103,731.99 \pm 138,662.92$ บาท ประชาชนอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเฉลี่ย 52.92 ± 18.95 ปี มีการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนเฉลี่ย 2.26 ± 2.87 ครั้งในระยะเวลา 6 เดือนที่ผ่านมา และภาวะสุขภาพในปัจจุบันส่วนใหญ่มีโรคประจำตัว (ร้อยละ 52.39) และประชาชนมีทัศนคติต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านในชุมชนระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.26 ± 0.46)

ส่วนที่ 2 การสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพ พบว่า การสนับสนุนทางสังคมโดยภาพรวมระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 1.91 ± 0.41) โดยมีการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านจากบุคคลระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 2.02 ± 0.50) การส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรพื้นบ้านระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 1.96 ± 0.57) การรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านจากสื่อเฉพาะกิจระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 1.86 ± 0.50) และการดำเนินกิจกรรมการฝึกอบรมเกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านของหน่วยงานในพื้นที่ระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 1.80 ± 0.54)

ตารางที่ 3 การสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพ (n=397)

การสนับสนุนทางสังคม	ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับการสนับสนุน
การรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านจากบุคคล	2.02	0.50	ปานกลาง
การรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านจากสื่อเฉพาะกิจ	1.86	0.50	ปานกลาง
การดำเนินกิจกรรมการฝึกอบรมเกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านของหน่วยงานในพื้นที่	1.80	0.54	ปานกลาง
การส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรพื้นบ้าน	1.96	0.57	ปานกลาง
โดยรวมเฉลี่ย	1.91	0.41	ปานกลาง

การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการยังสรุปได้ว่า ในพื้นที่มีการดำเนินการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านทั้งการสำรวจความหลากหลายของชนิดพันธุ์ การพัฒนารูปแบบปลูกพืชสมุนไพรพื้นบ้านเชิงการค้าซึ่งจะมุ่งเน้นเฉพาะที่มีความต้องการของตลาด และการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากพืชสมุนไพรในครัวเรือน ซึ่งกระบวนการวิจัยเหล่านี้เป็นการสนับสนุนให้ชุมชนเปิดรับและนำพืชสมุนไพรพื้นบ้านมาประยุกต์ใช้ได้อย่างถูกต้อง โดยประชาชนท่านหนึ่งกล่าวว่า “การเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ยาหม่องจากโพลเหลืองได้ประโยชน์อย่างมาก และมีความรู้เกี่ยวกับโพลเพิ่มขึ้น” (สัมภาษณ์ประชาชน เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2566)

เช่นเดียวกับหมอฟันบ้านด้านสมุนไพรที่กล่าวว่า “พืชสมุนไพรพื้นบ้านมีความสำคัญต่อการดูแลสุขภาพของตนเอง การที่ มีงานวิจัยมาสนับสนุนข้อมูลด้านวิชาการจะช่วยให้การใช้แต่ละชนิดมีความถูกต้อง และจะส่งผลต่อการนำพืชสมุนไพร พื้นบ้านมาใช้ประโยชน์ในชุมชนเพิ่มขึ้น” (สัมภาษณ์หมอฟันบ้าน เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2566) ในชุมชนยังมีความพยายามจากภาคประชาชนและหน่วยงานราชการในพื้นที่ในการส่งเสริมให้เยาวชนมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนอันเป็นแหล่งผลิตที่สำคัญ

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพ พบว่า มีปัจจัยการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนในระยะเวลา 6 เดือนที่ผ่านมา ($r = 0.10$) มีความสัมพันธ์กับการสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพของประชาชนที่นัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ($p - \text{value} = 0.046$) ส่วนปัจจัยทัศนคติต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านในชุมชน ($r = 0.185$) มีความสัมพันธ์กับการสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพของประชาชนที่นัยสำคัญทางสถิติ 0.01 ($p - \text{value} = 0.000$)

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพของประชาชน

ตัวแปร	ค่าความสัมพันธ์ (r)	p - value
อายุ (ค่าเฉลี่ย)	0.110	0.340
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (คน)	0.023	0.654
ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน (ปี)	0.057	0.285
การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนในระยะเวลา 6 เดือนที่ผ่านมา (ครั้ง)	0.100	0.046*
ทัศนคติต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านในชุมชน (ค่าเฉลี่ย)	0.185	0.000**

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ส่วนที่ 3 แนวทางส่งเสริมการสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาที่ทุกภาคส่วนในชุมชนต้องให้ความสำคัญและต้องร่วมกันผลักดันให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาสนับสนุนทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้การสัมมนาเชิงปฏิบัติการสรุปได้ว่า

1. การสนับสนุนด้านบุคคล ในชุมชนมีหมอฟันบ้านและผู้สูงอายุที่มีองค์ความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับพืชสมุนไพรพื้นบ้านที่พร้อมจะถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นหลัง ทั้งนี้บุคคลเหล่านี้ยังมีสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจที่ดี บุคคลเหล่านี้ยังเป็นที่เคารพและนับถือของชาวบ้านอันจะส่งผลต่อรูปแบบการประยุกต์ใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่จะส่งผ่านจากการบอกเล่าผ่านประสบการณ์ของบุคคล

2. การสนับสนุนการเพิ่มพื้นที่แหล่งพืชสมุนไพรพื้นบ้าน ด้วยสภาพทางกายภาพของพื้นที่ในชุมชนโดยเฉพาะพื้นที่สูงยังคงสภาพความสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าธรรมชาติอันเป็นแหล่งผลิตสมุนไพรพื้นบ้านที่สำคัญอย่างยิ่งยวด นอกจากนี้ประชาชนยังมีการปลูกพืชสมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้เป็นอาหารในพื้นที่ครัวเรือนและพื้นที่การเกษตร รวมถึงการใช้ประโยชน์

พื้นที่สาธารณะประโยชน์ในชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้การปลูกพืชสมุนไพรพื้นบ้าน ปัจจัยเหล่านี้จะเป็นการหนุนเสริมให้เกิดการเข้าถึงความรู้ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านได้เพิ่มขึ้น

3. การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมชุมชน ด้วยประชาชนบางส่วนยังไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านได้อย่างครบถ้วน และในชุมชนถึงแม้จะมีความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชสมุนไพรแต่ประชาชนยังขาดความรู้ที่ถูกต้องในการใช้ประโยชน์โดยเฉพาะด้านการดูแลสุขภาพ การเข้าถึงข้อมูลเหล่านี้ยังสัมพันธ์กับความนิยมและความสนใจของคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่นิยมใช้การแพทย์สมัยใหม่มากกว่าการใช้สมุนไพรพื้นบ้าน ทั้งนี้กิจกรรมชุมชนต้องก่อเกิดจากความต้องการและพัฒนาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

4. การพัฒนาและส่งเสริมแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้าน โดยในพื้นที่มีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ขยายพื้นที่การจัดการเรียนการสอนเข้ามาในพื้นที่ ซึ่งปัจจัยนี้มีความสำคัญต่อการสนับสนุนข้อมูลความรู้ด้านวิชาการจากการดำเนินการวิจัยด้านภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้าน การดำเนินการโครงการพัฒนาเชิงพื้นที่และการส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากพืชสมุนไพรพื้นบ้าน การประสานงานและร่วมกันดำเนินกิจกรรมจะเป็นการสร้างการรับรู้การใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านได้อย่างเหมาะสม

อย่างไรก็ตามการสนับสนุนทางสังคมดังกล่าวควรบูรณาการศักยภาพของชุมชนทั้งด้านบุคคล สภาพพื้นที่ และความเชี่ยวชาญของนักวิชาการร่วมกันภายใต้ระบบและกลไกที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน รวมถึงการให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่เป็นกำลังสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านที่ถูกต้อง

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพโดยภาพรวมระดับปานกลาง อาจเป็นไปได้ว่าปัจจัยสนับสนุนการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านโดยภาพรวมระดับปานกลาง อาจเป็นไปได้ว่าภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านมีการใช้ประโยชน์เฉพาะประชาชนบางกลุ่มเท่านั้น โดยผู้สูงอายุจะเป็นผู้ใช้ประโยชน์หลัก และประชาชนกลุ่มนี้ยังมีความสำคัญต่อการรับรู้ข่าวสารการกระจายข่าวสาร และการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านอย่างยั่งยืนอันสะท้อนจากการสนับสนุนทางสังคมด้านการรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านจากบุคคลที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ในชุมชนยังมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลจากประสบการณ์ส่วนบุคคลผ่านการบอกเล่าทั้งในกลุ่มสมาชิกในครัวเรือนที่สะท้อนจากแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านที่มาจากบิดา - มารดามากที่สุด สอดคล้องกับรายงานการศึกษาการได้รับการสนับสนุนทางสังคมและข้อมูลข่าวสารจากบุคคลต่างมีส่วนช่วยในการตัดสินใจในการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเอง โดยเฉพาะบุคคลใกล้ชิดทั้งบุคคลในครอบครัว ญาติ และเพื่อนจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สมุนไพร^{17,18} และการเปิดรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองจากสื่อบุคคลยังมีความสัมพันธ์ทางบวกระดับปานกลางกับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชน¹⁹ ในส่วนของปัจจัยเชิงบวกทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนในระยะเวลา 6 เดือนที่ผ่านมาอาจเป็นโอกาสการปฏิสัมพันธ์ในเชิงของการบอกเล่าเหตุการณ์การใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านที่ตนเองประสบในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ซึ่งปรากฏการณ์นี้มีความสำคัญต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นผลลัพธ์ของการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านอย่างยิ่งสอดคล้องกับการศึกษาที่พบว่า การรับรู้ประโยชน์สมุนไพรมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ²⁰ ส่วนปัจจัยที่สนับสนุนต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านในชุมชนอาจเป็นการสะท้อนความต้องการการอนุรักษ์ภูมิปัญญา

ที่กำลังเสี่ยงต่อการสูญหายไปจากชุมชนถึงแม้กลไกของหน่วยงานด้านสาธารณสุขและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะกิจกรรมการสร้างความรู้ด้านการใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมสุขภาพและการถ่ายทอดความรู้ที่เกี่ยวข้องแต่ผลลัพธ์ยังไม่ปรากฏอย่างเด่นชัด สอดคล้องกับรายงานการศึกษาที่พบว่า แนวทางพัฒนาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดำรงชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน จังหวัดสระแก้ว โดยการฝึกทักษะ การสร้างความรู้ และทัศนคติในการอนุรักษ์สมุนไพรพื้นบ้านเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนและมีการดูแลรักษาพื้นที่ป่าที่เป็นแหล่งสมุนไพร²¹

ในส่วนแนวทางส่งเสริมการสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งการสนับสนุนด้านบุคคล การสนับสนุนการเพิ่มพื้นที่แหล่งพืชสมุนไพรพื้นบ้าน การดำเนินกิจกรรมในชุมชน และการพัฒนาและส่งเสริมแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้าน แนวทางเหล่านี้จะเป็นการสนับสนุนกลไกในชุมชนที่ดำเนินการอยู่และยังเป็นแนวทางที่สะท้อนความต้องการของประชาชนในการเข้ามาดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านร่วมกับหน่วยงานภาครัฐภายใต้สถานการณ์ความเสี่ยงต่อการสูญหายและการลดคุณค่าภูมิปัญญาของคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่เป็นวัยทำงานและใช้ชีวิตอยู่ในเขตเมือง ทั้งนี้มีรายงานการศึกษา พบว่าการปรับทัศนคติ การรับรู้การสนับสนุนทางสังคม และค่านิยมทางสังคมมีอิทธิพลต่อการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านในประชาชนกลุ่มนี้¹⁸ แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินงานเชิงนโยบายของภาครัฐที่เกี่ยวข้องก็ยังเป็นผลบวกต่อการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านโดยนโยบายการส่งเสริมการใช้สมุนไพรเป็นการสร้างการรับรู้ของประชาชนที่เผยแพร่ผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ ถึงประโยชน์ แนวทางและข้อพึงระวังในการใช้สมุนไพร²² ทั้งนี้แนวทางสนับสนุนทางสังคมเหล่านี้ควรจะต้องได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ของการดำเนินกิจกรรมภายใต้แต่ละแนวทาง และหน่วยงานราชการไม่ควรสนับสนุนเพียงแค่ทรัพยากรที่เป็นเงินงบประมาณเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งนี้

ควรมีการติดตามผลกระทบของการสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในระยะยาว เพื่อประเมินความยั่งยืนของผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการหรือกิจกรรมในครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อมูลการสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพของประชาชน หน่วยงานราชการและกลุ่มเครือข่ายในชุมชนสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการสนับสนุนและปรับปรุงกิจกรรมภายใต้กลไกการใช้ประโยชน์ การฟื้นฟู และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน ส่วนแนวทางส่งเสริมการสนับสนุนทางสังคมเพื่อการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนอาจจะเป็นข้อมูลเพื่อพัฒนานโยบายการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรพื้นบ้านที่เหมาะสมต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีด้วยความอนุเคราะห์และการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสำหรับการสนับสนุนข้อมูลและทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำเนินงานวิจัย ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือในด้านการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ ขอขอบคุณชุมชนสะลอง-ชีเหล็ก อำเภอมะหิมา จังหวัดเชียงใหม่ ที่ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง ทั้งการตอบแบบสอบถาม การเข้าร่วมกิจกรรม และการแบ่งปันข้อมูลอันมีค่า ความร่วมมือและการต้อนรับอย่างอบอุ่นจากทุกท่านมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการทำให้การศึกษาครั้งนี้สำเร็จลงได้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า

งานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการ การพัฒนาชุมชน และการต่อยอดงานในด้านการดูแลสุขภาพโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และขอขอบคุณทุกท่านอีกครั้ง

เอกสารอ้างอิง

1. Erarslan Z.B., Kültür Ş. Medicinal plants traditionally used to increase breast milk in Turkey: an ethnobotanical review. *Journal of Herbal Medicine* 2024; 44: 100849.
2. Liu S., Zhang B., Lei Q., Zhou J., Ali M., Long C. Diversity and traditional knowledge of medicinal plants used by Shui people in Southwest China. *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine* 2023; 19: 20.
3. สุรางค์รัตน์ พันแสง และพวงผกา แก้วกรม. ข้อมูลพฤกษศาสตร์และการตรวจสอบหาสารต้านอนุมูลอิสระที่สำคัญบางชนิดของต้นหญ้านางแดง (*Bauhinia strychnifolia*). *วารสารวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา* 2567; 9(1): 27 – 32.
4. บุญเลี้ยง สุพิมพ์, อรทัย ปานเพชร, มธุรส ชลามาตย์, นรุตวรรณ อยู่สำราญ, ปิยะพงษ์ ชุมศรี. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเลือกใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชนบ้านสวนหอม ตำบลปวนพูน อำเภอนองหิน จังหวัดเลย. *วารสารวิจัยสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี* 2566; 12(2): 36 – 46.
5. Aziz M.A., Adnan M., Khan, A.H., Shahat A A., Al-Said M.S., Ullah R. Traditional uses of medicinal plants practiced by the indigenous communities at Mohmand Agency, FATA, Pakistan. *Journal Ethnobiology Ethnomedicine* 2018; 14, 2.
6. Krsnik S., Erjavec K. Factors influencing use of medicinal herbs. *Journal of Patient Experience* 2023; 11:23743735241241181.
7. ปาลิกา เวชกุล, วิริญญา เมืองช้าง, จุฑารัตน์ ภูบรรทัด. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพเบื้องต้นของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลแม่ไร่ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่* 2564; 22(3): 159 - 173.
8. สามารถ ใจเตี้ย, ณัฏฐ์ สุขสีทอง, น้ามื่น นุ่มมีศรี. การสนับสนุนทางสังคมเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านและข้อเสนอเชิงนโยบาย เทศบาลตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม* 2565; 16(1): 65 – 74.
9. สามารถ ใจเตี้ย, ชัชชญา สมมณี, วรุดิ จินะสุข, ปัทมา ธรรมใจ. การใช้ประโยชน์ และข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการอนุรักษ์สมุนไพรพื้นบ้าน: กรณีศึกษาชุมชนสะลง – ชี้เหล็ก อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่* 2564; 22(2): 90 - 102.
10. ชัชชญา สมมณี , สามารถ ใจเตี้ย. การใช้ประโยชน์ของพืชสมุนไพรพื้นบ้านเพื่อการรักษาโรคของประชาชนชุมชนสะลง – ชี้เหล็ก อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก* 2564; 19(2): 508 - 522.
11. Rogers C.R. *Psychotherapy and personality change*. Chicago. University of Chicago Press; 1974.
12. López M.L., Cooper L. *Social support measures review*. National Center for Latino Child & Family Research. Los Angeles; 2011.

13. Daniel WW. Biostatistics: Basic concepts and methodology for the health; 2010.
14. Anderson J.C., Gerbing D.W. Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach. *Psychological Bulletin* 1988; 103(3), 411- 423.
15. Cronbach L. J. Essentials of psychological testing (5thed.). New York: Harper Collins Publisher; 1990.
16. Miles M.B., Huberman A.M. Qualitative data analysis: An expanded sourcebook. Thousand Oaks, CA: Sage Publications; 1994.
17. ประรณนา เอนกปัญญากุล, สุภินดา ศิริลักษณ์, ภัทรวีร์ ตามี. พฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพของประชาชน ที่มารับบริการในโรงพยาบาลมหาวิทยาลัยนเรศวร. วารสารวิชาการ ปชมท. 2563; 9(2): 76 - 90.
18. Prasittichok P, Duangchan P, Prapasiri S, Intarakamhang U. Causal model of herb use behavior among working-age adults in Thailand. *Journal of Preventive Medicine & Public Health* 2024; 57(4):399 - 406.
19. วิริยญา เมืองช้าง. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชนในอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา [วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต] กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; 2559. 161 หน้า.
20. ชนิตา มัททวงกูร, ขวัญเรือน ก้าววิตุ, สุธิดา ดีหนู, สิริณัฐ สนิวรรณก. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรของประชาชนในเขตภาษีเจริญ. วารสารพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม 2562; 20(39), 99 – 109.
21. สุภรชต์ อินทรเทพ, สุวารีย์ ศรีปุณณะ, ผมหอม เชิดโกทา. สภาพปัญหาและแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดำรงชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน จังหวัดสระแก้ว วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์; 2560;12(3): 221 – 231.
22. ภิชณี วิจันทิก. ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรของประชาชนบ้านหนองบัวศาลา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา. วารสารวิชาการสาธารณสุข 2562; 28(2): 244 - 254.